

Foto: Cristina Söderberg

BRANDFÖRSVAR I HASSELFORS

en tillbakablick

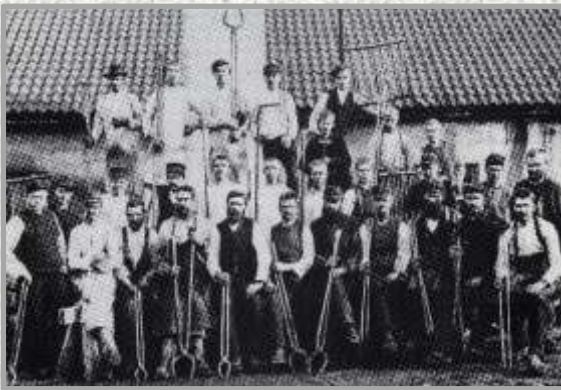
SAMMANFATTNING

En tillbakablick om brandförsvaret i Hasselfors. Materialet är hämtat från jubileumsskriften Brandförsvaret Laxå 1931-1981, boken Hasselfors under fyra sekel, Hasselfors Bruksmuseum, tidningsartiklar från Nerikes Allehanda och Örebro-Kuriren samt foton från privatpersoner.

Cristina Söderberg
2016-06-26

BRANDFÖRSVAR I HASSELFORS

Smeder vid Hasselfors Bruk, omkr år 1900.

Interiör från Stångjärnshammaren

Eldvaktare Erik Andersson vid Bålby herrgård, omkring 1900.

När Henrik Georg Falkenberg, ägare av Bålby gods i Hasselfors, var upptagen med officiella uppdrag och själv inte hade möjlighet att vara på plats var det bruksförvaltaren som bar det övergripande ansvaret för godsets samtliga verksamheter. Detta framgår av en skrivelse från 1677, som reglerar relationen mellan brukets ägare och bruksförvaltaren.

Särskilt viktigt var ansvaret för att eld inte utbröt inom bruket och bruksförvaltaren bar ansvaret för att det fanns en eldvaktare i smedjan och att se till att det fanns utrustning för brandsläckning på bruket. Produktionen i smedjan fick inte drivas så att det uppstod fara för brand. Av stor vikt var det också att undvika gnistbildning som kunde antända kolhuset, eftersom brand i kollagret kunde pågå i åtskilliga veckor och ödelägga stora ekonomiska värden.

Även vid Bålby herrgård fanns det eldvaktare. Den siste eldvaktaren var Erik Andersson, även kallad Ko-Erker. Mauritz Magnusson skriver i sin bok om Skagershult: *"Gårdslyktan och den bastanta kopparluren tillhörde munderingen. Eldvaktaren var tillika gårdens tomte, som skulle skydda människor och djur från olyckor och bråd död. Efter mörkrets inträde fick eldvaktaren blåsa i kopparluren efter varje fullbordat timslag. När gårdsuret slog tolv på natten skulle eldvaktaren avge 12 kraftiga hornstötter. Ibland kunde det hända att kopparluren blev en mistlur, när t ex en mullbänk hade satt sig på tvären i blåshornets munstycke."*

Två eldvaktartorp var belägna i västra delen av Hasselfors och finns med på en karta från 1864. I ett av dem bodde Per Mossberg, den förste eldvaktaren som är nämnd i skrift. Per föddes 1764 och var eldvaktare 1802 - 1825.

"Ko-Erker" blåser i sin kopparlur vid Bålby.

Bilden på Erik Andersson, ovan, är hämtad från Hasselfors Bruksmuseum. Här finns även brandlurar bevarade, bilden t h. En av lurarna användes vid Bålby och den andra på Bruket i Hasselfors. Bakom lurarna skymtar en pump och ett sprutmunstycke.

Bruket i Hasselfors vid nedre dammen. På bilden syn de båda smedjorna i förgrunden och i bakgrunden de två stora kolhusen.

När Skagershults kyrka brann nyårsdagen 1893

Frida Ottosson från Hasselfors berättar.

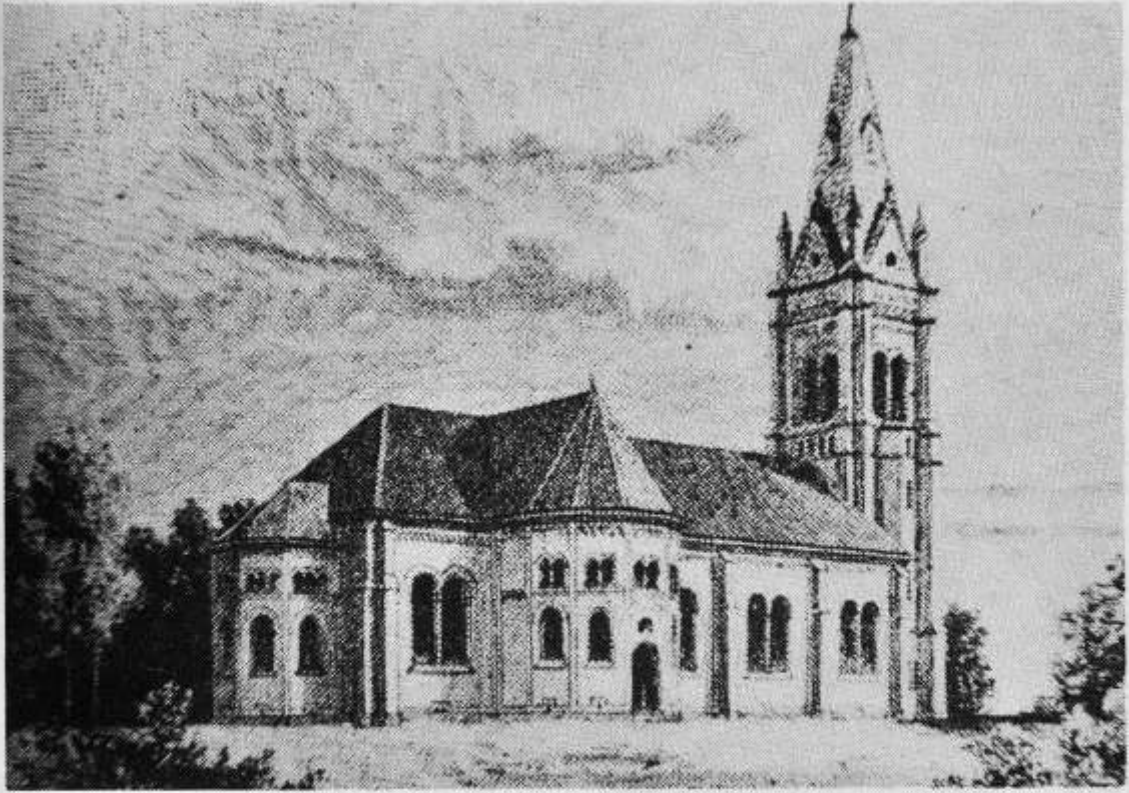
Utdrag från Brandförsvarets jubileumsskrift, 1981.

Frida Ottosson är en charmerande dam, som nu bor på Hemgården i Laxå. Hon är ingen ungdom precis, ty hon föddes den 12 april 1880. Även om det är lite knalt med hörseln, så är hon pigg och vital och kan vara uppe en hel del, för att delta i gudstjänsterna på hemmet t ex. På frågan om hur man skall bära sig åt för att bli så gammal, så blev rekommendationen, att man inte skall ligga på latsidan. Man skall arbeta riktigt.

Fadern var militär, sergeant, och i det civila vaktmästare i kyrkan. Familjen bodde på Falltorp. Frida tyckte om den gamla kyrkan. Prästen hette Sahlgren. När hon konfirmerades, smyckade ungdomarna helgedomen med nyutslagna björkar och vackra väldoftande vårblommor. Drygt ett halvår senare brann kyrkan, nyårsdagen 1893.

1971, då tant Frida fyllde 90 år, intervjuade ett par skolungdomar henne. Från detta återges hennes berättelse:

"Den kyrka vi hade i Hasselfors, den ho brann ner. Ho brann en nyårsda på kvällen. De var så mycket snö och så kallt. Den som var klockare då, Mogren, gamle skollärarn, han gick rätt igenom kyrka. Å de va en karl inne, och den han hette Gustav Pärllström. Å Mogren, han såg inte bättre etter, utan han slog igen dörrera. Å den där karln han fick ta å slå öpp. Men det var ju fullt med folk utaföre. Å de var ju rädda i alla fall, och öppna dörrera och få ut han, karln. Annars hade han blitt innebränd. Och vartenda dugg brann öpp, kyrksilvret, böckera, alltehopa. Så ja bruka registrera mej och säja, när di säger, att jag inte är så gammal: Nej, de är allt möjlit, för att kyrkeböckera di brann öpp."

Skagershults Kyrka, Hasselfors, invigs 1878, nedbrunnen 1893.

Kyrkan återuppbyggdes och invigdes i september 1896.

Brandförsvaret i Skagershult-Hasselfors

före och efter kommunsammanslagningen 1952

Brandförsvarets jubileumsskrift, Nils Larsson, Hasselfors, berättar.

Hasselfors bruk hade en egen brandkår och anordningar för brandsläckning, handsprutor och dylikt. En lastbil ställdes till förfogande. Den förste egentlige brandchefen var inspektör Holger Moritz. Han hade prövat på den sysslan innan han kom till Hasselfors. Han lärde ut sina kunskaper till Nils Larsson och de andra. Det blev mest sprutövningar.

Vid kommunsammanslagningen 1952 kom Hasselfors att slås ihop med Svartå, en allians som varade till 1967. Den kommunen hade en brandkår, som också fick ha ansvaret för Hasselforsområdet. Brandchef var Ture Andersson i Svartå.

Nils Larsson minns när uthusen i Spaketorp brann och djur innebrändes, han var då 14 år. Nils var i arbete och fick höra skrammel. Det var brandkåren som kom körande med hästar och vagnar, lastade med brandutrustning.

Släckning av skogsbrand. Fr v Uno Gustavsson, i mitten Hans Sjöberg och till höger Yngve Bohlin, 1950-talet.

Ladugårdsbranden i Bålby, pingsten 1956

Utdrag från Brandförsvarets jubileumsskrift.

Den största branden på senare år var ladugårdsbranden på Bålby natten till fredagen den 17 maj 1956. Reparationer pågick i herrgårdsbyggnaden, varför den var obebodd. Den låg mycket nära ladugården men inte i vindriktningen.

Folket i övriga bostadshus låg och sov i lugn och ro. Ett gäng ungdomar, som varit på fest, såg på en och en halv mils avstånd himlen blodröd. De blev givetvis intresserade och sökte sig i riktning mot eldskenet. Väl framme i Bålby fann de till sin förvåning, att elden flammade för fullt, men att ingen människa fanns där. Efter bankande på dörrar fick de till sist fatt på ladugårdsförman Harry Stafström, som bodde i västra flygelbyggnaden, d v s på andra sidan herrgårdsbyggnaden från branden räknat. När de kom ner till ladugården, öppnade de dörrarna, för att de ca 60 ungdomarna skulle kunna rädda sig ut. Men dessa var panikslagna och stannade kvar och innebrändes. Endast ett par kalvar lyckades man slita ut.

Man hade varseblivit elden från Träntorps gård och larmat brandkåren. Mullhyttans och Hasselfors brandkårer var ganska snabbt på plats. Vatten, som fanns i tillräckliga mängder, vräktes över ladugårdsbyggnaden men främst över en magasinsbyggnad som var hotad.

Elden hade börjat i en sågspånseldad panncentral, som stod i förbindelse med ladugårdsbyggnaden. Denna brann ner ända till stenstommen. Därinnanför mötte man en ohygglig syn med stinkande djurkroppar i mängd. En häst och några äldre djur var ute på grönbeta. Huvudbesättningen hade Hasselfors Bruk på Träntorps gård. Den brunna ladugården återuppfördes inte.

Fr v syns bland andra Henning Larsson, Uno Gustavsson (delvis skymd) och Yngve Bohlin med kryss på rocken.

Brandbilen passerar här Drättinge på väg mot en gräsbrand vid Sandhagen, mitten på 1950-talet.

Brandövning, uthuset vid Edetorp eldas upp i mitten på 1960-talet. Brandbilen, en Ford - 47:a, finns på plats.

Majbrasa på Hyttbacken

Hasselfors brandkår förbereder årets majbrasa

Fr v Verner Söderkvist, Yngve Bohlin, Uno Johansson, Hans Sjöberg, Nils Larsson, John Strömberg, Uno Gustavsson, Einar Johansson och Sigvard Andersson.

Framför står barnen Carina Bohlin, Lena Bergqvist, Anders Johansson, Bert Gustavsson, Lennart Eng, Kent Johansson och Göran Lindeberg, 1957.

En incident – i början på 1960-talet

Rune Söderberg, en av skogsarbetarna, berättar.

En gräsbrand utbröt vid torpstället Grönsjön väster om Toften. Elden tog fart och byggnader hotades. Brandkåren i Hasselfors larmades och ryckte ut.

Ett gäng skogsarbetare, som "rullade timmer" vid Sundet, såg brandbilen passera förbi. Förvåningen blev stor när brandmännen efter en stund kom gående tillbaka mot Hasselfors. Utryckningen fick ett hastigt slut mellan Sundet och Sjöfallet, då brandbilen skar ned i diket och fastnade. Logen i Grönsjön brann ned, men boningshuset klarade sig.

Laxå köping blir storkommun 1967

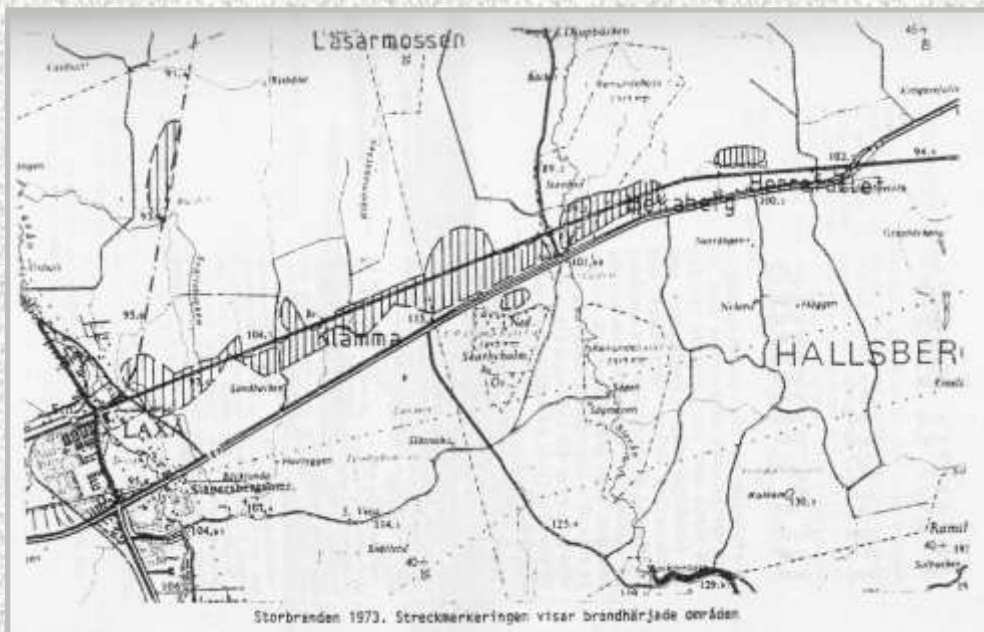
Utdrag från Brandförsvarets jubileumsskrift.

Storkommunen omfattade Laxå och Tiveds kommuner samt Skagershults församling med en befolkning på över 9 000 personer. Under kommunalnämnden och brandchefen lydde i fortsättningen tre avdelningar: Finnerödja, Hasselfors och Laxå. Ny brandordning fastställdes och brandkåren var inte bara brandkår utan också räddningstjänst vid alla slags olyckor utom vid atom-, fjäll- och sjöolyckor. Alla dessa uppgifter räckte väl till för en heltidstjänst för brandchef Allan Larsson.

Storbranden 1973

Sommaren 1973 var torr och bäckarna utsinade. Torsdagen den 5 juli tände ett tåg på 10-15 platser från Laxå och fram till Sandstubblebron, branden blev den största sedan den vid Herrefallsmosse - Välevattnet, år 1911. Trots att det var vindstill, kunde elden sprida sig åt olika håll, bl a mot E 3:an. Hus utrymdes och begöts med vatten. Rökutvecklingen var kraftig.

Åtta brandkårer från Sydnärke deltog med hjälp av militär och frivilliga. Brandbilar och tankbilar körde vatten i skytteltrafik. På lördagsmiddagen föll ett åskregn, men först på söndagskvällen blev det lugnt i brandområdet, 10-15 ha hade då skövlats.

Hasselfors hotat av Laxåbranden

Vice brandchef David Karlsson i Hallsberg vill inte tänka på vad som kunnat inträffa om den stora torvmossen som hotades starkt under fredagskvällen skulle antänts. Det hade inte bara kunna brinna i mossen hur länge som helst, utan elden kunde även spritts emot Hasselfors samhälle. Na-Nt, 7 juli 1973.

Brand vid Hasselfors Sågverk

Sågverket räddat tack vare vinden. Lågor stod femtio meter höga från en flihguggsficka vid AB Hasselfors Bruks sågverk i Hasselfors. En våldsamt brand utvecklades snabbt och hade inte den lokala brandkåren i Hasselfors samt brandkåren i Laxå kommit så snabbt till brandplatsen som man gjorde kunde branden ha fått katastrofala följder. Fyra brandkårer bekämpade den våldsamma branden. Även sågverksbyggnaden var hotad, men tack vare det lugna vädret lyckades man hindra branden att sprida sig. Na-Nt, april 1974

Foton från branden: Bert Gustavsson

LAXA. Per-Olov Bergström vid Hasselfors Bruk i Hasselfors var på torsdagen nära att brännas inne. Han försökte släcka en häftig brand vid sågverket. I sista ögonblicket lyckades han ta sig ut ur den brinnande flisfickan, som tillsammans med en huggstation totalförstördes. Fyra brandkårer bekämpade elden.

— Jag så att det började brinna på en fläck stor som en halv kvadratmeter, berättade Per-Olov Bergström. Jag slet åt mig en brandspruta och försökte släcka, men jag hade ingen chans. I sista sekunden lyckades jag ta mig ut ur eldhavet.

Per-Olov Bergström, Örebro-Kuriren, april 1974

Brandmästare Karl-Axel Bohlin informerar disponent Bo Risberg om branden i huggstationen och flisfickan.

Investering i ny brandbil

Örebro Kuriren, oktober 1974

Laxå kommun ska investera i en ny brandbil som ersättning för Hasselfors gamla Ford – 47:a, som gav upp i samband med utryckning till en skogsbrand i Finnerödja. Under färden mot Finnerödja tryckte föraren Nils Wiberg gaspedalen i botten och kom då upp i en maxhastighet av 20-30 km i timmen. Forden gav till sist upp andan med en suck och ett ångmoln. Inköpet av en ny brandbil skulle ha skett redan i år, men pengarna räckte inte till.

Situationen för Hasselfors blev akut när den gamla Forden gav upp och för att lösa situationen har man köpt en bil som varit stationerad i Mosås. Nyttillskottet innebär en investering för kommunen på 100 kronor. Summan är närmast symbolisk, men man försäkrar att brandbilen är mycket bra. Det är en International från början på 50-talet. Bilen är inget fartåk, säger brandmästare Karl-Axel Bohlin i Hasselfors. Men med utförsbacke och medvind så går den rätt bra och kommer att duga till vi får vår utlovade ordinarie bil.

Fr v Sigvard Andersson, Seved Andersson, Einar Johansson, Hans Bodin, Uno Gustavsson, Verner Söderkvist, Tommy Andersson, John Strömberg, brandmästare Karl-Axel Bohlin, Sten Åberg, Henry Östlin och Nils Wiberg i förarhytten, 1974.

Brandmästare Karl-Axel Bohlin

Foto: Cristina Söderberg

Hasselfors gamla brandstation

Ursprungligen var Hasselfors brandkår en frivillig kår, men övergången till borgarbrandkår skedde redan på den tid då Hasselfors hörde till Svartå kommun. År 2003 övergick Hasselfors deltidbrandkår till att vara brandvårn och räddningsvårn.

I brädgården vid Sågen fanns tre skjul utplacerade, som var utrustade med brandredskap. På utsidan av varje dörr fanns ett skåp med glasruta. I skåpen hängde brandlurar. Vid brand krossade man rutan och blåste i luren, vars signal hördes vida omkring.

Brandbilar och brandstation i Hasselfors.

Hasselfors brandkår 1981, stående fr v brandmästare Evert Bohlin, Göran Parmling, Per-Erik Viktorsson, Lars Åberg, Ingmar Olsson, Lars Olsson och Björn Hedman. Främre raden fr v Ove Sjödin, Seved Andersson, Sune Reinholdsson, Thomas Åberg och Nils Wiberg.

Trevliga uppdrag

Tv Göran Parmling pratar säkerhet med fackelbärarna inför promenaden till brasan på Hasselvallen, 2011. Ovan, En tur i brandbilen var ett populärt inslag på Hasselforskalaset, 2015.

Valborgsmässoafton 2016

Brandredskap från Hasselfors

Foton: Cristina Söderberg

